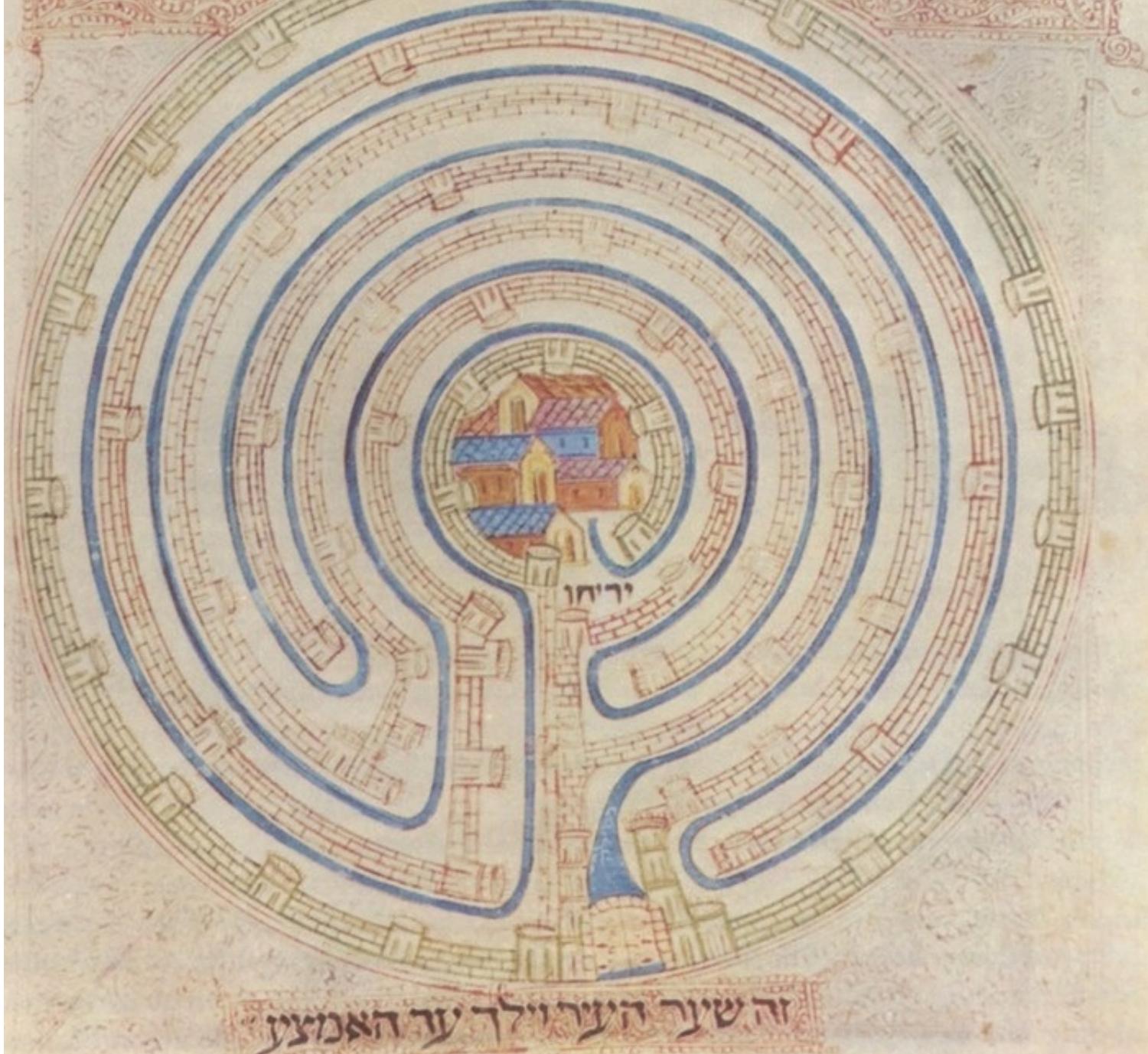

עַרְיוֹן צוּירָה וּבִשְׁעַר אֶחָר טוֹמֵרָת וּמִפְעֵי בָּנָי שְׁרָא
וּמִסּוֹנְרָת

סונרת

זה שער העיר יילך עיר האמצע

Una història subterrània

Carles Bellver Torlà

Una història subterrània

Carles Bellver Torlà

2018

CC-BY-NC

Edició de l'autor
Revisió 1/20180301

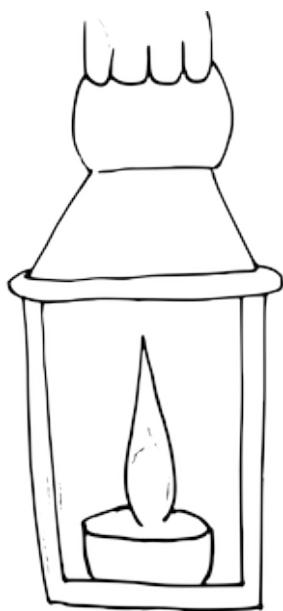
Copyright 2018 Carles Bellver Torlà

Imatge de la portada: les muralles de Jericó en la [Bíblia Farhi](#) ([Wikimedia Commons](#)).

Aquesta obra està subjecta a la llicència Reconeixement-NoComercial 4.0 Internacional de Creative Commons. Per veure una còpia de la llicència, visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

www.carlesbellver.com

Hola. Em dic Natàlia i tinc deu anys. Quasi onze. El meu germà n'ha fet cinc. Es diu Josep, però jo li dic *Gafarró*. A ell li pareix bé perquè el iaio li deia així. I perquè no sap el que significa: si sabera que és el nom d'un ocellet molt menudet, i que per això li diem així, s'enfadaria amb mi i ja no li agradaria gens que li ho diguera.

Però ara no us volia parlar d'ell exactament. Us volia contar la història de la nostra aventura sota terra i de com vam salvar la mare i el pare. Ni ells en saben tots els detalls més importants. Se n'assabentaran quan aquest relat guanyarà un premi —la meua mestra ha dit que tinc moltes possibilitats— i aleshores tothom vindrà a preguntar-nos. Ja ens van traure en la tele i en els periòdics, però ara voldran que ho expliquem *nosaltres*, perquè ningú no s'imagina el que ens va passar allí baix.

—Qualsevol dia ens caurà la casa damunt! —deia el senyor Tomaset, que és un senyor molt gran que vivia sol en el primer pis, quan ens creuàvem en el portal.

—A ell segur que no li caurà damunt —ens deia el papà unes passes més amunt, quan el senyor Tomaset ja havia eixit al carrer i no ens podia sentir—, perquè no hi és mai. I ens feia l'ullet i ens somreia, com si fera broma, perquè estiguérem tranquil·ls. Nosaltres vivíem en el pis més alt, el sisè, i l'ascensor sempre estava avariat. Havíem vist com s'enfilava l'esquerda des de la planta baixa, un pis rere l'altre.

El senyor Tomaset i nosaltres érem els únics inquilins que hi quedàvem. Els altres s'havien anat mudant a edificis més nous, on els ascensors solien funcionar i les esquerdes no eren tan enfiladisses.

El senyor Tomaset s'estava moltes hores a la llar de jubilats, on tenia amistats amb qui podia xarrar, jugar a cartes i ballar. Nosaltres tampoc no passàvem molt de temps a casa. El Gafarró i jo anem a l'escola del barri, de les vuit del matí a les sis de la vesprada. Altres només van de nou a cinc, però la mare i el pare treballen, tenen molta feina i no ens poden deixar dormir fins més tard, ni vindre'ns a buscar més prompte. L'escola matinera és una murga perquè ens hem de d'alçar molt d'hora, és de nit i tenim son. Però la vesprada és millor perquè fem algunes coses interessants: dilluns escacs, dimarts patinatge, dimecres teatre, dijous vòlei i divendres dibuix. Al Gafarró li agraden els escacs i el patinatge. A mi el teatre i el vòlei. Dibuixar ens enxisa als dos. Jo sóc més gran i dibuixe molt millor que ell, és clar. La professora m'ha promès que m'ensenyarà a dibuixar plànols de túnels.

Estàvem en perill, per tant, a partir del vespre. Jo hi pensava, sobretot, al gitar-me, i aleshores sí que tenia una mica de por, però la son guanyava i m'adormia en un tres i no res.

Al final, la casa es va ensorrar un dilluns de vesprada. Just quan estava fent escac i mat al capbuit d'Èdgar, vam escoltar l'enrenou, com un allau de pedres, i jo vaig entendre tot d'una el que havia passat. Però encara no podia saber encara que la mare i el pare hi eren. A les sis i cinc, quan vaig veure que no venien, ja m'ho vaig imaginar. Li vaig agarrar la maneta molt fort al Gafarró mentre el director ens deia que ens hauríem d'esperar una estona.

Aleshores va venir una dona i ens en vam anar amb ella a un pis, on vivia més gent que també s'havia quedat sense casa. Ens va preparar uns sandvitxos i ens va explicar que hi havia hagut un accident. Jo ja sabia quina mena d'accident, però al Gafarró se li han de raonar bé les coses. La casa s'havia esfondrat fins als fonaments i els pares havien

quedat atrapats en el garatge, quan venien de treballar. Els bombers estaven buscant-los. Havien portat uns gossos entrenats per a ensumar les persones. Lladraven molt, grataven el terra, i això era bon senyal. Ens va buscar un joc de taula, una antigalla amb una oca i caselles amb una presó, un laberint, un pou i la mort. Volia ser amable i simpàtica, i tenia nom de flor —un nom graciós com ara Margarida o Gerani—, però nosaltres no estàvem per festes.

Vam dormir en una llitera. Jo a dalt, el Gafarró a baix. Ell volia a dalt, però no li vam deixar: segur que hauria caigut. Va plorar i es va adormir. Jo, tapada amb el llençol fins al cap, tan prop del sostre, m'imaginava la mare i el pare a fosques sota una muntanya d'enderrocs.

El dimarts va ser un dia molt llarg. La meua mestra i la del Gafarró havien advertit als nostres companys que no ens preguntaren res sobre l'accident, i es notava que se n'aguantaven les ganes. Jo també m'aguantava les ganes: les de plorar. No volia que se m'escapara ni una llagrimeta davant de ningú, ni molt menys davant del Gafarró. Només en vaig deixar anar una, o dues, a la vesprada, mentre patinàvem. Amb el casc i la velocitat no es podia notar.

A les sis va tornar a vindre a buscar-nos Margarida (suposem que es diu Margarida). Però, ves per on, havia tingut la pensada de portar-nos amb la tia Elisenda, que és l'única parenta que tenim a la ciutat. La seu casa, en un carreró estret del centre, era molt fosca i molt freda. La tia Elisenda és molt vella, una mica tacanya, i devia fer mil anys que no tractava amb gent de la nostra edat. Aquella primera nit ens va traure col per sopar. A sobre, el pa estava sec i dur, per més que ella ens diguera que era un pa boníssim, artesanal, de no sé quin forn del carrer d'Amunt, no com els pans de supermercat que són tot química.

La química, vam comentar més tard, deu ser el que els fa més mollets i mengívols.

Tenia una habitació per a convidats, amb un sol llit, així que vam haver de compartir-lo. El Gafarró no parava de moure's i em clavava colzades i cpuntades de peu. Jo ja sabia que passaria això. No em deixava dormir, així que vaig tindre temps per a pensar. Se'm va acudir una idea boja: i si en lloc de buscar la mare i el pare des de dalt, retirant les tones de runa com devien estar fent els bombers, els buscaren des de baix, per sota terra? Potser hi havia algun túnel que permetria arribar-hi més fàcilment. O potser podien excavar ells el túnel. No hi havien pensat?

El dimecres també va ser molt llarg. Després del pati, i a l' hora de dinar, vaig preguntar a la mestra si tenia alguna notícia dels bombers. Ella em va contestar les dues vegades que tinguera paciència, em va passar la mà pels cabells i em va dir "bonica". No m'havia dit mai "bonica". No em va sonar gens bé.

A la vesprada assàjavem *Peter Pan* per a la funció de final de curs. El Gafarró i jo érem pirates, però la monitora em va proposar que fera d'apuntadora. La meua cara de pomes agres li degué parèixer excessiva fins i tot per al més temible dels filibusters. No n'havíem tingut mai, d'apuntadora, i va resultar una tasca d'una importància crucial en el desenvolupament de l'obra. Àlan, que és germà d'Èdgar i feia de Peter Pan, no se sabia els diàlegs. Em va tocar dictar-li tota l'estona, fins que me'n vaig avorrir i li vaig canviar una parauleta de res: li vaig dir *nòvia* on havia de dir *mare*. El molt babau s'ho va empathiar, tothom va esclafir a riure i aleshores Anabel —que feia de Wendy— es va empipar amb ell, la monitora amb mi, i la funció va acabar com Camot, amb un càstig general perquè va ser impossible restaurar l'ordre.

Us jure que mai havia armat un escàndol com aquest.

L'endemà, dijous, encara es va fer més llarg. Ningú no em parlava, per aquell escàndol del dia anterior. Per mi millor, tenia moltes coses a rumiar. A la vesprada, durant el partit de vòlei, continuava pegant voltes a la meua idea. Com que no parava compte en el joc i fallava tantes pilotes, la monitora em va deixar que m'asseguera en un racó. Si tinguérem metro, pensava, podríem buscar una línia que passara prop de la nostra casa. Però no en tenim. Una altra via d'accés més realista podien ser les clavegueres. En tornar a casa de la tia Elisenda, anava mirant de reüll les tapes i els embornals. Però m'hauria fet fàstic ficar-m'hi —ecs!— i a més a més temia trobar-hi la cara d'aquell pallasso malvat que aguaita els xiquets.

Tot això anava cavil·lant quan em vaig adonar que el Gafarró s'havia quedat arrere. Estàvem en la plaça de Correus. Li passa sovint: es queda encantat mirant qualsevol cosa i l'has de despertar pegant-li un pessic o un calbot (però sense fer-li mal).

—Espavila, Gafarró!

Què diantre mirava? I aleshores, eureka. En la paret, davant d'ell, un cartell enganxat:

CASTELLÓ SOTA LES BOMBES
ELS REFUGIS SUBTERRANIS
DE LA GUERRA CIVIL
VISITA GUIADA DEMÀ A LES SIS
LLOC: ACÍ MATEIX ↓

Al terra, al nostre costat, unes escales baixaven fins a una porta tancada.

Divendres a les sis, doncs, vam guardar corrents els llapis i les llibretes. Jo havia dibuixat la nostra casa, tal com era abans d'ensulsir-se, per no oblidar-me'n, i el Gafarró havia dibuixat la mare i el pare. Ens vam acomiadar i vam marxar, procurant dissimular les presses i els nervis. La nit anterior havia comprovat en un plànol la situació d'aquest refugi i la direcció que caldia seguir, si era possible, per dirigir-nos cap a on havia estat la nostra casa i on encara havien de ser la mare i el pare. Al matí, sense que la tia se n'adonara, havia preparat rues extra amb el pa dur i amb els talls de pernil dolç que havia comprat per als nostres esmorzars. Per si el trajecte es prolongava. Després li havia demanat una llanterna. Per a un experiment de ciències naturals, li vaig dir. Ens podia fer molta falta.

Quan vam arribar-hi, la visita ja havia començat. Hi havia bastant de gent, així que va ser fàcil barrejar-nos-hi sense cridar l'atenció. Una persona gran, que parlava com un mestre, contava històries d'una guerra, de bombardeigs per mar i aire i de la construcció de refugis com aquest per protegir-se'n. Va fer desfilar el grup per un passadís fins a una altra sala on hi havia fotografies, gràfics i textos.

—Ara, sobretot, que ningú no entre en aquella galeria —va assenyalar un racó—. Encara no hem acabat d'explorar-la i no sabem on condueix.

No era més que una escletxa en un racó. Dissimuladament, vaig ficar-hi el cap. Podia portar-nos, si no m'enganyava, en la direcció correcta. Vam fer el longuis per quedar-nos els últims i, quan van marxar per continuar el recorregut, ens hi vam endinsar en silenci, de puntetes. Vam avançar unes passes a les palpentes abans d'engegar la llanterna. Teníem per davant un passadís estret, llarg, brut i fosc. Al cap de vint o trenta metres, o més, vam arribar a una bifurcació. Un camí tirava cap

a l'esquerra, l'altre cap a la dreta. Tots dos pareixien igual d'estrets, llargs, bruts i foscos.

—I ara què fem? —va preguntar el Gafarró.

Cap problema. Seguiríem el que es desviava menys de la ruta de la nostra casa, però, per si de cas, deixaria caure molles de la meua rua, com Polzet. Així no ens perdríem. Vam tornar a fer el mateix en la bifurcació següent. I en l'altra. Llavors vam topar amb un atzucac: una paret no ens deixava continuar. Vam haver de tornar arrere i, en aquell moment, vaig haver de reconèixer-me a mi mateixa —al Gafarró no li'n podia dir res— que era totalment impossible destriar les molletes de la pols. Per què no se m'hauria acudit apuntar cada tomb en la llibreta? Però no servia de res lamentar-se'n. No tenia altre remei que triar dreta o esquerra confiant en la meua memòria. Al cap d'un minut ens vam haver d'aturar de colp. Vaig agarrar fort el Gafarró. Davant de nosaltres s'estenia un abisme sense fons.

Pitjor encara, la llum de la llanterna començava a esmorteir-se. S'estava acabant la pila.

—No patisques, Gafarró. Ho tinc tot supercontrolat.

Que més voldria. Però ell depenia en mi i no el podia decebre. Vam fer unes passes enrere i ens vam recolzar contra la paret. Vaig deixar que s'arronsara contra mi. Vaig traure les rues de la motxilla. Amb la panxa mig plena, i a fosques, ens vam adormir.

Quan em vaig despertar no sabia on era, ni quant de temps havia dormit. El Gafarró encara clapava al meu costat. Tot d'una em vaig espantar. En la foscor quasi completa, tres parells d'ulls ens observaven i se'ns acostaven lentament. Em vaig quedar paralitzada de

tanta por. Un dels tres individus va encendre un fanal, com aquell que tenia el iaio a la casa del poble. Aleshores vaig veure que també portava una pistola, però no ens apuntava. Els tres vestien roba militar. Pareixien molt vells. Les barbes blanques els arribaven fins a la panxa.

—Qui-qui sou? —vaig preguntar quequejant—.

—Som republicans —va contestar una veu calmada i profunda—. I vosaltres?

—Nosaltres som xiquets.

Això ho va dir el Gafarró, que s'acabava de despertar. Jo em vaig afanyar a aclarir que ell era un xiquet i jo la seua germana, i que tinc onze anys.

—En tens deu —va replicar ell.

—Capità Roig —va dir el que portava el fanal i la pistola—, per a servir-vos. Deveu tindre fam.

Capità, vaig pensar, com Garfi. Els altres dos no badaven boca, però un d'ells va traure d'un sarró un tros de pa, més sec i més dur que el de la tia Elisenda, i un tros de formatge igual de dur i de sec que el pa, i molt més olorós. Ens vam partir el pa i el vam roseigar una mica, per no fer-los un menyspreu, però el formatge no el vam tocar. També ens van acostar una cantimplora.

—Prengueu-ne un glop. És aigua de deu. Brolla sense parar, pura i cristal·lina, des que la vam descobrir fa un munt d'anys.

Sí que era bona, i fresca, com la de les fonts de les muntanyes quan anem d'excursió.

—Viviu ací baix? —els vaig preguntar.

—Només temporalment. Estem amagats des que els feixistes van prendre la ciutat el 14 de juny de 1938.

—I no voldríeu eixir? —els vaig preguntar, per fer conversa i per evitar que ens interrogaren a nosaltres. No sabia si ens podíem fiar d'ells.

—Eixim tots els mesos per fer un reconeixement i per obtenir provissons. Hem observat canvis de retolació que no entenem. I banderes noves. Però mentre continue hissada la bicolor en el govern civil ens mantindrem alerta en les nostres posicions.

—I hi esteu a gust, en les vostres posicions?

—No s'hi està gens malament, quan t'hi acostumes. Darrerament ens van fer una mica de nosa amb tant de pàrquing. Primer ens vam pensar que tornaven els bombardeigs. Però el nostre quarter està prou fondo i segur. Hem tingut temps de sobres per a explorar, cavar i atrinxerar-nos.

Va assenyalar amb la mà la fossa que ens havia tallat el pas.

—A l'altra banda hi ha algú més. Un home i una dona. Els coneixeu?

La mare i el pare! Però vaig pensar que seria més prudent dissimular, per si de cas. Vaig tocar el Gafarró amb el colze, per indicar-li que no piulara.

—Els hem acostat menjar i aigua —va continuar—, com a vosaltres. Però no hem deixat que ens vegen. No sabem quines intencions tenen. Pareixen desorientats.

—S'han perdut! —ja no em vaig poder resistir—. Nosaltres els estàvem buscant!

—D'acord, doncs. Els facilitarem el pas a aquesta banda i podran eixir amb vosaltres.

—Però nosaltres també ens hem percut —vaig confessar—. No sabem trobar l'eixida.

—No patisques, dona —em va dir—. És molt fàcil eixir d'un laberint. Estira el braç esquerre i avança sense apartar mai la mà de la paret. Sempre a l'esquerra. Abans que cante el gall estareu fora.

Quin gall, vaig pensar, però no vaig poder preguntar-ho perquè en un tancar i obrir d'ulls havien marxat i s'havia tornat a fer fosc. Al cap d'un minut vam sentir sorolls. S'albirava una miqueta de claror a l'altra banda. Dues figures, molt apegades una a l'altra, caminaven per un tauló, com un pont sobre l'abisme. Portaven el fanal del capità, però no eren els republicans.

—Mama! Papa! —Papa! Mama! —Natàlia! Josep!

Ens vam fondre tots quatre en una abraçada immensa. La mare i el pare se'n feien creus, d'haver-nos trobat. Feia dies que pegaven voltes pels túnels. Sort que acabaven de fer la compra quan els va caure la casa damunt, almenys no havien passat fam. Només feia unes hores que havien arribat a l'abisme. Ara havien trobat el fanal, però no tenien ni idea de qui l'hi havia deixat i havia parat les fustes. Feien cara de desconcert i d'esgotament. Havien de tindre unes ganes boges d'eixir, i jo també, així que em vaig afanyar a explicar-los això de la mà esquerra. El pare em va mirar amb aquest somriure seu fals de suficiència, tan fals que no pot enganyar ningú. Jo ja sé que l'ofici de pare inclou fer veure que controles la situació, però de vegades se'n passa.

—Aniré davant amb el fanal —va dir—. Seguiu-me.

De manera que anava ell davant i jo just darrere. A l'esquerra és clar, tocant la paret amb la mà. Quan arribàvem a una bifurcació, em mirava de reüll per veure cap a on havíem de tirar. La mare, a la meua dreta, portava el Gafarró enganxat al coll.

Vam eixir al carrer enmig d'una altra visita guiada. La gent ens mirava. No m'havia adonat que anàvem tan bruts i despentinats, sobretot la mare i el pare, però estàvem massa contents per a preocupar-nos d'aquesta ximpleria. Caminàvem per l'avinguda del Rei cap a casa, sense ni tan sols pensar que ja no n'hi havia, de casa. En arribar-hi, ens hi vam trobar un rogle enorme de persones que murmuraven i gesticulaven. Vaig estirar la màniga d'un senyor i li vaig preguntar què passava. Era el senyor Tomaset, però ell no s'esperava que fóra jo i no em va reconèixer.

—Els bombers no els troben. Deien que es podrien haver salvat al garatge, però ara que hi han arribat no hi són. I els gossos han parat de lladrar.

Els gossos, és clar. En aquell instant ens van ensumar i van arrencar a lladrar com uns dimonis!

El senyor Tomaset se n'ha anat a viure a algun lloc amb els altres iaios del barri. Nosaltres estem vivint amb la tia. Ella té la seu cambra de sempre i nosaltres compartim l'altra. El lavabo, la cuina i el menjador són per a tots. S'ha de dir que hem donat alegria a la casa. Alcem les persianes tots els matins i obrim les finestres una estona, per deixar entrar la claror i l'aire fresc. Al vespre, quan venim de l'escola, engeguem la ràdio i cantem. Fins i tot la tia pareix una altra. Avui

mateix s'ha rigut una vegada, fluixet, quan el Gafarró n'ha fet una de les seues.

Vam deixar el fanal en una post del menjador, al costat del Sant Antoni la Mare de Déu de Lledó. Sobre els republicans, el Gafarró i jo encara no ens hi hem posat d'acord. Allà baix estava molt fosc i amb prou feines els vam veure les cares. La mare i el pare, quan ens senten, es miren i arrufen el nas. Crec que atribueixen les nostres discussions a la cèlebre imaginació infantil. I una part de raó sí que deuen tindre. L'última que m'ha dit és que ell pensa que eren reptilians.

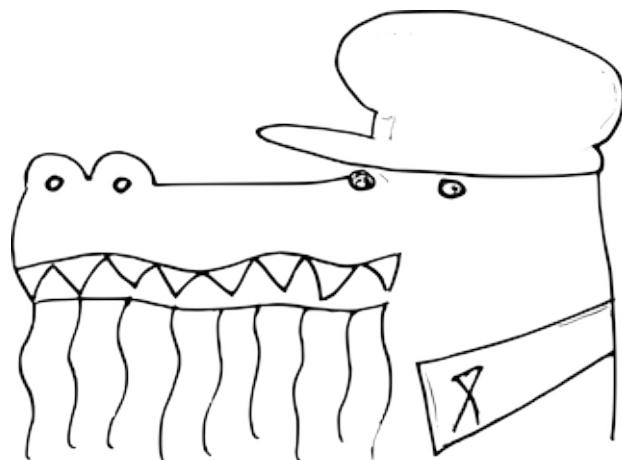
—Amb aquelles barbotes! —he intentat fer-li veure.

—Pareixien cocodrils barbuts —m'ha contestat.

A mi em recordaven més aviat els nans dels contes, amb les seues mines i els seus tresors. O els xiquets perduts de Peter Pan, que tenien com ells una casa subterrània. Però uns xiquets perduts que hagueren estat perduts massa anys i hagueren —ai!— crescut, sense que anara ningú a rescatar-los.

He vist algunes pintades polítiques que les deuen haver fet ells en les seues eixides mensuals. Quan acabe d'escriure aquest conte, buscaré informació en Internet sobre tot allò que ens van dir de la guerra, els bombardeigs i les banderes, per esbrinar si seria possible que isqueren prompte. Aniríem a buscar-los i els organitzaríem una recepció de primera, amb gallardets i banda de música. Una traca no, perquè ja vaig comprendre que no els feien gràcia les explosions i els sorolls forts.

Però això haurà de ser quan acabe d'escriure aquest relat. I després d'estudiar pel control de matemàtiques.

Aquest llibre electrònic s'acabà de compondre a Castelló de la Plana l'1 de març de 2018.

</>

Crèdits	3
Encapçalament	4
Una història subterrània	5
Colofó	17